

ראש השנה ח

משה שווערד

1. ספר בני יששכר - מאמרי חדש שבט - מאמר ב

ראש השנה לאילנות: בו יתבארו מאמרים שונים מענין ט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות: א) מתניתין [ר"ה ב] באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי ובית הלל אומרים בט"ו בו, ע"כ. הנה אומרו כדברי בית שמאי בכ"ף, על פי הפשט יש לומר דהנה בגמרא נש"ז ע"ב הביאו ברייתות דיש עוד כמה ראשי שנים, ט"ז בניסן ראש השנה לעומר, וחג השבועות ראש השנה לשתי הלחם, ומתוך שם כמה תירוצים מה שהתנא דידן לא קחשיב, ולחד תירוצא דתנא דידן לא קחשיב רק ארבעה ראשי שנים שהן בראשי חדשים, ומקשי אחד בשבט כבית שמאי, ומתוך דהכי קאמר, ג' לדברי הכל והרביעי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל, ולפי זה הוא בדקדוק נכון, מתחיל התנא ארבעה ראשי שנים הם (בארבעה ראשי חדשים) ומונה אותן אחת לאחת, עד שמגיע אל אחד בשבט כדברי בית שמאי, זה הוא רק אליבא דבית שמאי, משא"כ לבית הלל אינן רק שלשה ראשי שנים בראשי חדשים, והוא נכון על פי הפשט לפי התירוצי הנה בגמרא, ויתבאר אי"ה דרכים אחרים:

2. ספר קול אליהו על אגדות על הש"ס

ראש השנה (דף ב' ע"א) במשנה באחד בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש, ע"י בגמרא, והכי פירושו, דלכאורה אמאי לא אמר דברי ב"ש [בלא כ'], אך דרב אשי תירץ לקמן (דף ת') ד' ראשי שנים הם שהן בארבעה ראשי חדשים, לזה אמר הכא כדברי ב"ש אבל אליבא דב"ה ליכא ד' ר"ה בראשי חדשים אלא ג' דלאילן בט"ו בשבט. (אמרי נועם):

3. חדושי הר"ן על ראש השנה דף ח/א

ויולדות באב. דזמן עיבור בהמה דקה ה' חדשים וכי תימא תינח בהמה דקה בהמה גסה מאי איכא למימר דהא ימי עיבורה של בהמה גסה ט' חדשים כדאיתא התם (בכורות ח' א'). [1] י"ל דקרא אקשינהו כדכתי' כל מעשר בקר וצאן, ואכתי לא ניחא לי דמאי חזית דמקשת בקר לצאן ניקש צאן לבקר, ואפשר משום דרובה נינהו:

4. טורי אבן על מסכת ראש השנה דף ח/א

מתעבר' באדר ויולדות באב ר"ה שלהם אלול. דהיינו סמוך לגמרן של בהמה דקה. ק"ל תינח בהמה דקה אבל בהמה גסה דעיבור שלה ט' חדשים כדאמ' בפ"ק דבכורות (דף ח') ולא מצינו זמן קבוע לעיבורה כמו לדקה שהוא אדר או ניסן כדמסיק אמאי ר"ה אלול. [2] וי"ל כיון דכתב רחמנא וכל מעשר בקר וצאן אין לחלק ביניהם וזמן א' לחדש וישן שלהם, וכיון דלמעשר צאן יש טעם לקבוע ר"ה שלו אלול או תשרי סמוך לגמרן. ה"נ למעשר בקר דהא אי אזלת בתר גמרן אין זמן קבוע לגמרן.

5. תוי"ט על מסכת ראש השנה פרק א משנה א

וא"ת אשכחן זמן עישור בהמה דקה. זמן עישור בהמה גסה דיולדת לתשעה חדשים. כדתניא בפ"ק דבכורות ח' ח'. מנא ידעינן. [3] וי"ל דזמן לידת הגסות נמי באב היא. אלא שזמן עיבור קדים ד' חדשים לזמן עיבורן של הדקות. [4] וא"נ קדמי ויולדות קודם אב. מ"מ אין מאחרין. כי כן שמעתי. דמן אלול ואילך אינן יולדות. עד שבט ואדר]

6. ספר שפתי חכמים

קאונה ואפילו של חיה הוא אדר או ניסן עיי"ש ודו"ק: ישברים אוננות סירה וכי. נושנע דאוננות סירה "נונע, וכדאית' צפרק סירה, ויש לדייק צפרס"י ד"ה יתרועעו "ונרלות" כנסוכרות דנושנע רק ונרלות ולא נסוכרות נונע. /ואפ"ש דכוונת רש"י דנרלות עיין צעין כשהן נסוכרות נונע. וז"ל פרק סירה פ"ג סיבליס אוננים, סיבולת חטה אוננים שיר המעלות ונוענאקיס קראתיך ה', סיבולת שעורה אוננת תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו, סבולת אחרים אוננים לנשו כרים הגלן וענאקיס יעטפו צר יתרועעו אף ישירו. וחטעם י"ל נושנע דחטה חסוצה יתיר

ונכל הלמחיס, כדכתיב חרץ חטה וגוי, ופה אישתני לעילוי, לכן להראות שאין
ונתגחי לא היא ולא אוכליה לכן אוונרות חטה שיה "וננעקיס וגוי, ר"ל ונחון
ענוה "קראתיך" ה', "ושעורה שהיא ונאכל "ענייס, לכן אוונרות תפלה "לעני וגוי
לפני ה' יספוך סיחו, טגס העני ונרך על ונעט אשר לו, שנולת אחריס שהיא,
רוב ונאכל צהונה, אוונרת לצשו וגוי, לומר ראו שעל ידי עושיי הצהונה לזון קוכס
שאנר צונעסה צראסית (צראסית א' כ"ג) פרו ורצו וגוי, שהרי "לצשו
"כריס "הלחן, לפי טרוחי "טעונקיס "יעטפו "צר "יתרועעו "חף "יסירו:

7. תוספות על ראש השנה דף ח/א

מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי. כדתנן בפירקין (דף ב.). ולירקות דהיינו למעשר כך מפרש בגמ' (דף יב.) ומיהו
לא מפרש מנלן [1] ושמא נפקא לן מדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה וגמר שנה
שנה מתשרי דכתיב מראשית השנה כדלקמן (ע"ב) גבי לשמיטין [2] [ועי"ל דטעמא דבתשרי כדפירש רש"י
פ"ב דכתובות (דף כה.) דלא נתחייבו ישראל במעשר עד שהתחילו למנות שמיטין א"כ מעשר בשמיטין תלה
רחמנא ושמיטין הוי תשרי ר"ה]:

8. ערוך לנר על ראש השנה דף ח/א

שם רב חסדא קראי אתי לאשמעינן: א"ל אם מתניתין ל"צ לאשמעינן כש"כ דלא צריך לאשמעינן קרא די"ל
דהכי קפריך ר"ח מתניתין אתי לאשמעינן דלמה אמר מימרא בפני עצמו דלמלכי אוה"ע מתשרי מנינן כיון דזה
יצא ממתניתין ה"ל למימר על מתניתין כן לשנים הוא למלכי אוה"ע ומשני דמה דרצה ר"ח לאשמעינן אינו הדין
לבד אלא הדרשה מאיזה קרא נפיק כן. ובזה מיושב מה שהקשה הריטב"א מה פריך על ר"ח דילמא אתי
לאשמעינן שלא נימא איפכא דלישראל מונין מתשרי ולאווה"ע מניסן:

9. צל"ח על ראש השנה דף ח/א

... ועל כל פנים עיקר החפץ ביום ראש השנה שהוא ראשון לימי תשובה לתשובה מאהבה. וזהו יום תרועה יהיה
לכם [במדבר כ"ט, א'], תרועה דייקא שהיא תשובה מאהבה, וזהו יהיה לכם, שאתם מעצמכם תתעוררו לתשובה
בלי שום מניע ע"י יסורים ולא מיראת יסורים רק מנדבת לבכם, ובזה זדונות נעשו כזכיות, ונמצא למפרע
העבירה לזכות, ואז אין הקב"ה מתחרט על בריית יצה"ר לומר ואשר הרעותי, כי אין כאן רעה כלל, ואלקים
חשבה לטובה ולזכות, ואין הקב"ה צריך לומר הביאו עלי כפרה. ולכן בכסא ליום חגנו, שנכסה חטאת החודש,
וכיון שלא נשאר שום רוע מעונות הראשונים נמצא ראש השנה ראשון לחשבון עונות, ולכן נקרא ראש השנה.
וזהו שאמר איזה חג שהחדש מתכסה, ומכלל שעשה תשובה מאהבה, ולכן הוא ראש השנה ממש:

10. הר"ן על הרי"ף מסכת ראש השנה דף ג עמוד א

[שנאמר היוצר וכו'. מפרש בגמ' דה"ק היוצר רואה יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם. ויש

לשאול למה אדם נדון בר"ה יותר מבשאר ימים דבשלמא שאר דברים דהיינו תבואה ופירות האילן ומים כל אחד בזמנו נדון

כדאמר' בגמ' דפסח זמן תבואה הוא ועצרת זמן פירות האילן והג זמן גשמי שנה אבל אדם למה הוא נדון בר"ה יותר מבשאר ימים **ותירוץ דבר זה**

למדנו מדגרסינן בפסיקתא [פסקא כ"ג] בשם רבי אליעזר בפסוק דרשו ה' בהמצאו דתניא

בעשרים וחמשה באלול נברא העולם ולפי זה הא דתניא בגמרא דרבי אליעזר אומר בתשרי

נברא העולם על גמר ברייתו קא אמרינן דאדם הראשון שבו נגמר העולם נברא ביום ששי

דהיינו באחד בתשרי וגרסינן תו התם בפסיקתא נמצא אומר בר"ה נברא אדם הראשון שעה

ראשונה עלה במחשבה שניה נתייעץ עם מלאכי השרת בשלשה כנס עפרו בד' גבלו בה' רקמו

בו' עשאו גולם בז' זרק בו נשמה בח' הכניסו לגן עדן בתשיעית נצטווה בעשירית סרח באחת

עשרה נידון בשתים עשרה יצא בדימוס אמר לו הקב"ה זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני

בדין ביום זה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס וכל זה אימתי בחדש השביעי באחד לחדש ומכאן סמך למה אדם נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ואף בשמים יש אות שמזל החדש הזה מאזנים כי בו פלס ומאזני משפט לה' ולפי זה הא דאמרינן בפרק ראוהו ב"ד (דף כז א) כמאן מצלינן האידינא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כמאן כרבי אליעזר על יצירת אדם קאמרינן אבל בכ"ה באלול תחלת בריאת העולם הוא ולכך נהגו בברצלונו"ה וגלילותיה להשכים באשמורות הבוקר בכ"ה באלול ומיהו ה"מ כר"א אתיין דאילו לרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם אין לזה ענין כלל ואע"ג דתניא בגמ' [דף יב א] דחכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופה כר' יהושע ומדמונין לתקופה כר"י אלמא ס"ל דבניסן נברא העולם איכא למימר דכי מנינן לתקופה כר' יהושע לאו משום דסבירא לן כוותיה במאי דאמר דבניסן נברא העולם אלא לפי שבו התחלת צמיחת האילנות והפירות שכל זה נמשך אחר מהלך החמה התחילו למנות ממנו ומיהו אכתי תמיהא לי דתינה לר"א אבל לר"י דאמר דבניסן נברא העולם אכתי הדרא קושיין לדוכתה **למה נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ונ"ל שרצה המקום לזכות את ישראל בדינם ורצה לדון את ישראל בזמן שהוקבע לכפרה ולסליחה שלפי שנתרצה הקב"ה ביום"כ הוקבע יום סליחה לדורות לפיכך גזר השם שיהא אדם נידון בר"ה שצדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים ובינונים הרי גזר דין שלהם אינו נחתם אלא עד יוה"כ שהוא יום סליחה וכפרה הרי נתנה להם תורה זמן כדי שישפשו מעשיהם וישבו אל השם ואפשר עוד שמר"ה ועד יוה"כ התחיל השם להתרצות למשה וביוה"כ נתרצה לו לגמרי ולפיכך רצה הקב"ה לדון בריותיו בזמן שהוקבע לכפרה וסליחה ובהכי אתי שפיר טפי דנקטינן כרבי יהושע דקי"ל כוותיה לגבי ר"א ועוד דהויא דתניא ולתקופה כר"י אתיא הכא כפשטה דסבירא לן דבניסן נברא העולם והא דאמרי' בפרק ראוהו ב"ד [דף כז א] כמאן מצלינן האידינא זה היום תחלת מעשיך וגו' כתבתי עליה במקומה בס"ד **ולפי זה אין מקום לקום באשמורת בכ"ה באלול ולפיכך נהגו בגירונ"ה וגלילותיה שלא לקום עד ר"ה ומיהו יש מקומות שמקדימין באחד באלול ויש סמך למנהגן לפי שבו התחילו מ' יום שנתרצה הקב"ה למשה:****

11. עין אליהו

דקתי ג"כ על ילחק - אך עיין בר"ן שהקשה למ"ד בניסן נברא העולם למה ידון ה' העולם בתשרי הוי ליה לדון בניסן ביום שנברא העולם - והנ"ל לתרץ קושיית הר"ן עפ"י פסיקתא דרב כהנא (פ' מ') ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה - אמר ר' ירמיה אף רבש"ע גלוי הוא לפניך שהיה לי להשיבך כשאמרת לי להקריב את ילחק וכו' ואני כתרש לא תשמע וכו' - כשהיו בניו של ילחק כדומים לפניך ביום זה - ואפילו יש להם כמה קטיגורים מקטרגים אותם כשם שדוממתי ולא השיבותיך כך אתה לא תשמע להם - ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה מהו היום כהיום מפני שר"ה היה - אמר לו הקב"ה וכך אני עושה - והיולא שהעקידה היה בר"ה ולא כן יארץ קושיית הר"ן דלכן ידון אותם בר"ה מחמת שהעקידה היה בר"ה - ועיין בפדר"א (פ' ל"א) ר' יהודה אומר כיון שהגיע החרב

12. ערוך לנר מסכת ראש השנה דף יא עמוד א

בגמרא בניסן נברא העולם. הר"ן הקשה בשלמא למ"ד בתשרי נברא העולם היינו טעמא דמנינן מנין שנות העולם מתשרי אבל לר' יהושע דס"ל בניסן נברא העולם למה נקבע ר"ה בתשרי ותירץ מפני שהוא חודש של סליחה

וכפרה דיוה"כ והמהרש"א הקשה ע"ז דהרי זה בעשירי לחודש ולא בר"ה ומה שתירץ ג"כ דחוק. ולפענ"ד אפשר לומר ע"פ מה שכתבו התוס' לקמן (כז א ד"ה כמאן) לתרץ ר"א הקליר שיסד במוסף דשמיני עצרת כר"א דבתשרי נברא העולם ובמוסף של פסח כר"י דבניסן נברא העולם וכתבו בשם ר"ת דאלו ואלו דברי אלקים חיים דבתשרי עלה במחשבה להבראות ולא נברא עד ניסן ע"ש. וכיון דאצל הקדוש ברוך הוא מחשבה כמעשה דלא בן אדם הוא ויתנחם לכן גם לר' יהושע נמנו שנות העולם מתשרי והוקבע ר"ה ליום הדין מפני שבמחשבה עלה להבראות העולם בדין כדאיתא במדרש הובא ברש"י בפסוק בראשית ברא אלקים וכשראה שלא יעמוד שיתף רחמים עם דין כדכתיב ביום עשות ה' אלקים וא"כ כשעלה במחשבה דהיינו בתשרי שלט מדת הדין לכן נקבע יום זה לדין אבל ביום עשות שהוא בניסן שהי' מעשה שמים וארץ שיתף הקדוש ברוך הוא מדת הרחמים עמו. ובוה מיושב מה שקשה כיון דכתיב ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים הרי שמיד ביום ראשון שנבראו שמים וארץ שיתף הקדוש ברוך הוא מדת הרחמים עם הדין א"כ למה נאמר בכל מעשה בראשית שם אלקים לבד אבל לפ"א א"ש דשם נאמר על שם המחשבה אבל ביום עשות שהיה המעשה שיתף רחמים עם הדין:

=====

=====

13. רש"י על ראש השנה דף ח/ב

שהחדש מתכסה בו - לרחוקים, כגון שחרית לבני מערב וערבית לבני מזרח, [1] לפי שקטנה היא סמוך לחידושה:

14. תוספות על ראש השנה דף ח/ב

שהחדש מתכסה בו. ... [2] והר"ר משולם מפרש שהחדש מתכסה בו שאין חטאת ר"ח קרב בראש השנה כדכתיב מלבד עולת החדש ומנחתה ולא כתיב מלבד חטאת ועולה והקשה לו ר"ת דבריש תוספתא דשבועות תניא (ל') שעירים מקריבים ישראל בכל שנה וחשיב י"ב בראשי חדשים ובאופן דמוסף דר"ה וחיות אשר הגה מרובעות יסד ר"א הקלירי מוספי חדש עשתי עשרה דהיינו פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה ושעיר לכפר והשיב לר"ת שלא אמר שאין בו מוסף אלא מתכסה שלא הזכיר הכא חטאת בקרא דמלבד כמו שהזכיר עולה [3] ועוד פ"א מתכסה שאין מזכירין מוסף של ר"ח בתפלה משום דאמרי' רשב"ג ה"ל בריה דבסיים קליה עייל קמי תיבותא כי מטי לראשי חדשים אישתיק ולא רצה לאמרו פ"א דמוטב שיבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על הזכאי פירוש ההוא דר"ח קרוי חייב משום דאמרי' אמר הקב"ה הביאו כפרה וכו' עכ"ל ור"ת רגיל להזכיר ולומר מלבד עולת החדש ולסיים ושני שעירים לכפר חד דר"ח וחד דר"ה:

• שערים מצויינים בהלכה

כתבו התוס' דאמרינן דרשב"ג הו"ל בריה דבסיים קליה עייל קמי תיבותא, כי מטא לראשי חדשים אישתיק ולא רצה לאמרו כו'. והתוס' לא ציינו איפוא המאמר הזה, ועכ"פ מבואר מזה דהמנהג היה שיתפלל לפני העמוד מי שיש לו קול ערב. וכן איתא במס' הענית (טז.) מורדין לפני התיבה איש מטופל כו' ויש לו קול נעימה וערב, ופרש"י בסיים קלא שמושך הלב. וכ"כ בפסיקתא (עשר תעשר) עה"כ (משלי ג-ט) "כבוד ה' מהונך" אל תיקרי מהונך אלא מגרונך, ופרש"י (משלי שם) מכל מה שחננך אפילו מקול ערב. ועי' בתוס' במס' קידושין (לא. ד"ה כבוד). וכ"כ בתשו' הרדב"ז (סי' תתקן) שהש"ץ יהא מרוצה לקהל, דע"י שרעתם נוחה ממנו מתעוררת נפשם אל הכוונה ודעתו מתרחבת ולבו שמח ונוחה עליו רוח ה'. וכ"כ בשו"ת אבני נזר (ח"א סי' ל) שיש להדר שיהיה לו קול ערב. וכבר כתבנו מזה

15. ריטב"א על ראש השנה דף ח/ב

איזהו חג שהחדש מתכסה בו. ... ויש מפרשים שהחדש מתכסה בו שאין מזכירין ר"ח בתפלה וקידוש, וליתא דא"כ היכי לא מייתי לה בעירובין (מ' א') דשקלי וטרו בה אמוראי אם עולה זכרון אחד לכאן ולכאן או לא, ויש מפרשים שראש חודש נקבע [בן] מלשון ליום הכסא (משלי ז') וכן בכסא ליום חגנו לשון קביעות זמן, ונקיט תלמודא לישנא דקרא דדריש ביה, [4] והנכון שראש חודש מתכסה בו שאינו עולה על הלב דקים ליה בדרבה מיניה ואין אדם מזכירו בשום דבר וכל שעושין בו עושין לשם ראש השנה:

16. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ח עמוד ב

דברי ה"לפלגות ראובן" - מתי שיר נדחה תוד"ה שהחודש מתכסה בו וכו'. [5] ואמר לי הגאון רבי זליג ראובן בנגיס זצ"ל דאילו הואי התם הוי אמינא, דהנה שיר של יום כשחל יום טוב בשבת הריהו נדחה מפני שיר של שבת חוץ משיר של יום של ר"ח דדוחה אף שיר של יום שבת, ומשא"כ בראש השנה דנדחה לגמרי שיר של יום ר"ח, וזהו הכוונה מתכסה בו שאין מזכירים ר"ח בשיר של יום, שוב ראיתי בחידושי הריטב"א שביאר, שאין ראש חודש נוכר כלל, ונראה כוונת דבריו כנ"ל.

17. שו"ע או"ח סימן תקצא

(ב) המנהג פשוט בכל בני ספרד שאין מזכירין פסוקי קרבן מוסף כלל: הגה - והמנהג הפשוט באשכנז ובגלילות אלו לומר פסוקי מוסף ר"ה, ואין אומרים פסוקי מוסף ר"ח אלא אומרים: מלבד עולת החודש ומנחתה ועולת התמיד וכו' ושני שעירים לכפר ושני תמידין כהלכתן (טור); ואומרים ג"כ מוספי יום הזכרון (ר"ן סוף ר"ה ורבינו ירוחם וכל בו):

18. פירוש באר אברהם לר' אברהם בן הגר"א (תהילים פ"א)

כבר ידעת שמילת חודש איננה מורה על כל החודש אלא על יום ראש חודש, וכו', וראש חודש אינו אלא יום אחד, ואמר תקעו ביום הראשון. גם תקעו בכסה שהוא היום השני שעדיין הירח שהיא רמז לכנסת ישראל נכסה עם עב וענן עונותינו המבדילים, ומצד עוונות כל השנה נעשה עב וענן שהם מכסים אותה ועושים לה מחיצה בפני השמש שלא תקבל אורה, ואמר ליום חגנו לפי שיום הראשון הוא חג ה' האמור בתורה, אמנם יום השני הוא חגנו כאלו שאלנו ממנו יתברך שאל יחתוך גזר דינו ביום הראשון משום שנפיש אף וימתין לנו עד יום השני והקב"ה שומע אל עמו.

"הרנינו לאלקים עוזינו הריעו לאלקי יעקב כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב": כי יום ראשון הוא יום דין קשה אמר הרנינו לאלקים שהוא מידת יצחק. ויום שני, ממוזג ורפה, אמר הריעו לאלקי יעקב שהוא רחמים כי יעקב בעלה דמטרוניתא, ולז"א משפט לאלקי יעקב ואז יוציא כאור צדקו.

19. שפת אמת על ראש השנה דף ח/ב

בגמ' אין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אלא א"כ קידשו ב"ד של מטה החודש. משמע דהדין של מעלה אינו בתחילת היום. והא דאמרין בעלמא דבג' שעות ראשונות דנין אפשר דהיינו כשאין הב"ד מקדשין ע"פ הראי' דכבר קבעו על כל החדשים ודוחק הוא. לכן נראה דלאו דוקא אמרו ועיקר הכוונה הוא דכשב"ד משנין לעבר החודש אין ב"ד של מעלה דנין אבל כשיודעין שהב"ד יקדשו היום את החודש דנין מיד בבוקר למעלה כנ"ל. [ועי' בתוס' בסנהדרין (י' ע"ב) ד"ה שכבר. אימת ב"ד של מעלה מקדשין את החודש]:

20. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ח עמוד ב

מתי דנין ומתי לא

ת"ר כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב מלמד שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אלא א"כ קידשו ב"ד של מטה את החודש. הנה רחוק הדבר לומר דכשקידשו ב"ד את החודש בסוף היום אין דנין למעלה עד זמן שקידשו למטה את החודש, ויותר נראה לומר דלעולם דנין מתחלת היום אלא הכוונה היא דדנין למעלה עפ"י הידיעה שיש למעלה אם [לבסוף] יקדשו היום את החודש או לא, ואין הכוונה דאין דנין למעלה עד ה"שעה" שקידשו

למטה, אלא הכוונה דאין דנין למעלה אלא ביום שידוע למעלה שעתידין לקדשו למטה, שו"ר שכן כתב בשפ"א והוא מוכיח זה מהא דאמרינן בעלמא דדנין בג' שעות הראשונות של היום. ועי' יפה עינים. [וקצת יש להעיר על זה מאי איריא דנקיט ר"ה הרי ה"ה בשאר מועדות שהנהגה למעלה תלויה בקידוש החודש שלמטה. וכגון מחילת עוונות דיוה"כ, ובשלמא אם היינו מפרשים הברייתא דאין נכנסין למעלה לדון עד "שעה" שקידשו למטה, א"ש דל"ש זה אלא בר"ה דווקא שזהו המועד היחידי שחל ביום קידוש החודש. אבל לפי"מ שנתבאר יקשה קצת הערה הנ"ל, דמאי איריא ר"ה. וי"ל דר"ה הוי יותר רבותא כיון שבו נידונין כל באי עולם וזה רבותא גדולה שגם זה תלוי אך ורק בב"ד שלמטה].

21. ריטב"א על ראש השנה דף ח/ב

לעשות משפט עבדו כו'. **פי' וישראל לגבי עכו"ם כמלך** לגבי ישראל חשיבי מטעמא דדריש בגמרא דלא ליפוש חרון אף ולא ליתבו מאבראי:

22. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ח עמוד ב

לא שייך בדין של מעלה "מיקם מאבראי" מ"ט אבע"א לאו אורח ארעא למיקם מלכא אבראי ואבע"א מקמי דליפוש חרון אף. **וצ"ב מה שייך בדין של מעלה ענין "מיקם מאבראי", ומבארים דהנך תרי אבע"א לצדדין קתני להו, דטעם הראשון קאי על דין בב"ד שלמטה דמלך קודם** [ובמלכי בית דוד איירי דאיתא בסנהדרין (י"ח א) דמלכי בית דוד דנין אותן] **והאבע"א השני קאי על דין שלמעלה.**

23. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ח עמוד ב

מסתפק ממי אוכלים משל רבו או משל עצמו אלא אוכלין ושותין ושמתין. יש לדון אם אוכל משל רבו או משל עצמו והנה לפי"מ דנקט הטו"א ועוד אחרונים דבהנך עשרה ימים הוא נידון כ"ספק עבד" [עיי' בזה להלן], אז נראה דאוכל משל עצמו דמספק לא יתחייב האדון לזנונו, וע"ע בזה להלן.

24. חדושי הר"ן על ראש השנה דף ח/ב

מכאן א"ר ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא. **קשיא לי והיכי יליף לה מהכא דלמא קרא לאיסור עבודת קרקע מר"ה הוא דאיצטריך ולא לענין שלוח עבדים, וניחא לי דלהא לא איצטריך דנהי דכתי' ביום הכפורים תעבירו שופר אמאי נימא שלא תהא אסורה בעבודת קרקע מתחלתה הא קרא דתעבירו שופר לצורך שלוח עבדים הוא דכתיב, ומשו"ה משמע לן דקרא דוקדשתם את שנת החמשים לענין שלוח עבדים הוא דאיצטריך,** אי נמי דמדכתיב יובל היא שנת החמשים שנה ודרשי' לה באיך ברייתא בסמוך לומר שאינה מתקדשת בסופה אע"פ שמתקדשת בתחילתה משמע לן דלגבי שלוח עבדים כתיב שאותו פטור שעבוד שיש להם מר"ה ועד יוה"כ הוי כעין תוספ' שהרי עיקר חירות שלהם ביוה"כ הוא, ומשו"ה איצטריך מעוטא דיובל היא שנת החמשים שנה לומר שאע"פ שמוסיפין לה בתחלתה אין מוסיפין לה בסופה, אבל אי נימא דקרא דוקדשתם את שנת החמשים שנה לאוסרה בעבודת קרקע מתחלתה הוא בא א"כ אין כאן תוספת בתחלתה כלל דליצטרך מיעוטא לומר שאין עושין לה תוספת בסופה, ומ"מ לא מסתפק לן כלל ממאי דתשרי ר"ה ליובלות דלמא ניסן ר"ה ועבדי' אוכלין ושותין ושמתין מניסן עד יוה"כ, דכיון דפשטי' מקראי דתשרי ר"ה לשמיטין ממילא פשיטא לן דבתר שבעה שמיטין מקדשין יובל:

25. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ח עמוד ב

בגדר העבדים "בהנך עשרה ימים"

מכאן ארי"ש בנו של ריב"ב מר"ה ועד יוה"כ לא היו עבדים נפטרין לבתיהם וכו'. **הטו"א ועוד אחרונים** (עי' מנח"ה סוף מ' של"א, של"ב) **מפרשים דבעצם לרי"ש מר"ה חייל יובל, אלא דמכיון דיובל תלוי ועומד בתקיעת שופר של יוה"כ** [לר' יוסי להלן (ט א)], ולרבנן שם שלשתן מעכבות בן] **לכך כל זמן שלא הגיע יוה"כ ולא תקעו עדיין בשופר הרי יש לנו ספק אם יחול היובל [למפרע] או שלא יחול היובל ונמצא דתלוי ועומד בספק עד יוה"כ ולכך אין נפטרין לבתיהם וכו', אבל לעולם אחרי שהגיע יוה"כ ותקעו בשופר הרי נתברר למפרע שכבר מר"ה היה משוחרר לגמרי ונתברר שמר"ה חל דין יובל לכל דבר כמו אחרי יוה"כ, ואין בעשרה ימים אלו שום קלישות בדיני יובל אלא רק חסרון ידיעתנו עושיין לנו ספק בשעתם עד שיגיע יוה"כ ויתברר הדין למפרע, עיי' שם.**

ולפ"ז אם עבד עברי בא על שפחה כנענית באותן עשרה ימים הוי התראת ספק, ואמה עבריה שנתקדשה בייעוד באותן ימים הרי הקידושין תלויין ועומדין עד שיגיע יוה"כ. [וכן לענין איסור עבודת הקרקע אם נאמר

דפלוגטייהו דרבנן ורי"ש הוא גם לענין עבודת הקרקע, אם עשה מלאכה מר"ה עד יוה"כ לרבנן לא עשה שום איסור, ולרי"ש הוי ספק, ואם לבסוף יתקעו בשופר הרי נתברר דעביד איסורא ומ"מ לא ילקה דהוי התראת ספק, ולרבנן, תבואה שהביאה שלישי באותן עשרה ימים חייבת במעשר מן התורה, והמעשר יהיה מעשר שני, שכן הוא הסדר לפי סדר השנים, ולא תקשה דהא מצינו בעמון ומואב דתקנו בהם מעשר שני בשביעית אף על פי שלפי סדר השנים צריך להיות מעשר שני, דצ"ל דהיינו דווקא בעמון ומואב שפטורים לגמרי ממעשר אלא שחכמים תקנו בהם מעשר בשביעית, בכדי שיסמכו עליהם העניים, ולכך קבעום למעשר עני, אך הכא לרבנן הוי חיוב מעשר דאורייתא, וא"א לעקור חיובם, שהוא לפי סדר השנים במעשר שני]. ועי' ר"ן.

[ואם יש בזה עשה יש ג"כ נ"מ בזה דהעובר על עשה ועשה תשובה נמחל לו מיד ע"ז, ומשא"כ אם לאו אינו נמחל בתשובה לבד אלא עד שיעבור עליו ג"כ יוהכ"פ].
ועכ"פ מבואר דאם לא יתקעו בשופר הרי לא ישתחררו העבדים, ואין להקשות הרי לא היה בדעתו לימכר אלא מכירה לזמן עד היובל וא"כ שיצא מיד אף אם לא יחול היובל, זה אינו, דלעולם המכירה מצד עצמה אינה מוגבלת עד ליובל אלא היא מכירה לשש, ורק לכשיגיע היובל, מתחדשת היציאה לחירות.

26. רמב"ם יד החזקה הלכות שמיטה ויובל פרק י

(*) מצות עשה לתקוע בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל... (יד) מר"ה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא מתשעבדין לאדוניהן ולא השדות חוזרות לבעליהן אלא עבדים אוכלין ושותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם כיון שהגיע יום הכפורים תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן וחזרו שדות לבעליהן.

27. ספר החינוך - מצוה שלא

לתקוע בשופר בעשירי בתשרי שהוא יום הכיפורים, שנאמר [ויקרא כ"ה, ט' - י'] והעברת שופר תרועה וגו' ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם וגו' וקראתם דרור וגו'. וידוע שמצות התקיעה ביום זה היא לפרסם חירות כל עבד עברי, שיצא בן חורין בלי דמים. ואין ענינה כענין תקיעת שופר בראש השנה, שהתקיעה היא אנו עושים לקבוע מחשבתנו על ענין עקידת יצחק ונצייר בנפשנו לעשות גם בנו כמוהו לאהבת יי, ומתוך כך יעלה זכרונו לפני יי לטוב, כלומר שנהיה זכאים לפניו, וזאת התקיעה של יובל היא לפרסם החירות כמו שאמרנו:

28. ספר ויקרא פרק כה

(*) וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל ישיביה יובל הוא תהיה לכם ושבתם איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו תשבון:

29. ספר נתיבות עולם ב - נתיב התשובה - פרק ב

אמר רבי יוסי הגלילי גדולה תשובה שמביאה גאולה שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב מאי טעמא ובא לציון גואל משום ולשבי פשע ביעקב, אמר רבי יונתן גדולה תשובה שמקרבת גאולה לעולם שנאמר שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות. פירוש מפני שבעל תשובה חוזר בתשובה ונבדל מן היצר הרע ויוצא בזה לחירות, כי בעל החטא הוא משועבד למלך זקן וכסיל זה יצר הרע למה נקרא שמו מלך שהכל שומעין לו וכו' כדלעיל. ומפני שהאדם תחת רשות יצרו אשר הוא מושל בו ובעל תשובה יוצא לחירות מן היצר הרע ודבר זה גאולה ג"כ, ולפיכך מקרב ג"כ הגאולה שיהיו נגאלים מכח האומות המושלים והם מחטיאים את ישראל, וכבר בארנו שבשביל טעם זה היובל שהוא גאולה לעבדים היה ביום הכפורים כדכתיב ביוה"כ תעבירו שופר בכל ארצכם ובכל ארצכם גאולה תתנו לארץ וכמו שהתבאר במקומו, וזה כי יום הכפורים הוא גאולה לנפש האדם שיוצא לחירות מן יצר הרע אשר משעבד באדם, ולכך היו שניהם ביתד גאולת הגוף וגאולת הנפש ולכך אמר כי התשובה מקרבת הגאולה. וידוע עוד כי התשובה מצד המדריגה העליונה שהיא מדריגת הגאולה ששם היציאה לחירות מכח האומות, ודבר זה מבואר מאוד.

30. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ראש השנה דף ח עמוד ב

טעם לשופר אחר נעילה ביוה"כ, ואי שייך בזה"ז זכר ליובל

מכאן אמר רי"ש בנו של ריב"ב וכו' כיון שהגיע יוה"כ תקעו ב"ד בשופר וכו'. בספר המנהיג כתב טעם לתקיעת שופר אחר נעילה של יוה"כ דזהו זכר לשופר של יובל, ומביא להך ברייתא דרי"ש בנו של ריב"ב. ותמוה מה הוזקק להביא לברייתא זו והרי תקיעת שופר ביוה"כ מפורשת בתורה. ונראה דהנה בסמוך (ט' ב) פליגי תנאי מה מעכב ביובל, דלר' יהודא בלא שילוח עבדים לא חייל יובל, ולר' יוסי תלוי בתקיעת שופר ולרבנן שלשתן מעכבות בו, והנה לרבנן ולר' יהודה מה דהיום אין ב"ד תוקעין ביובל בשופר יש בזה ב' מניעות, דמלבד מה דאין יובל נוהג [מחמת שאין רוב יושביה עליה] הרי יש עוד טעם והוא מצד דלא משלחין עבדים, וא"כ י"ל דלדידהו ל"ש לעשות היום זכר לתקיעת שופר דיובל, דל"ש לעשות זכר ליובל אלא על דבר שכל המניעה בזמן הזה הוא מחמת שאין הדבר נוהג עתה, והרי לדידהו גם אם היה יובל נוהג בזמנה"ז מ"מ לא היו תוקעין כל שהיה נשאר המניעה של "לא שילחו", ועל כן ל"ש לעשות זכר ליובל בזה, ורק אליבא דר' יוסי דהיובל תלוי רק בתקיעת שופר שייך לעשות לזה זכר בזמנה"ז, ולכך הזכיר בספר המנהיג את רי"ש כיון דמדברי רי"ש שהזכיר רק תקיעת שופר משמע דס"ל כר' יוסי דתלוי בשופר דווקא.

בענין דין בליל ראש השנה

משה שווערד

1. צל"ח על ברכות דף יח/א

שם שאני קבורה במחצלת של קנים וכו'. הגם שכל דברי רז"ל באגדות יש בהן ענין נסתר וברמז ובחידה דיברו, מכל מקום גם פשטן של הדברים צריך שלא יהיו דברים זרים ויוצאים מהיקש הטבע. ולכאורה תשובה זו שקבורה במחצלת של קנים ומתוך כך אינה יכולה לשוט בעולם, הוא דבר זר מאוד, וכי הגוף עולה מקברו, הרי הגוף מוטל כאבן דומם בקברו, אבל הרוח הוא העולה, רוח הצדיק עולה למעלה בגבהי מרומים, ורוח הרשעים נתונה בכף הקלע, אבל הגוף בין של הצדיקים ובין של הרשעים נשאר בקבר, אך גוף של הצדיק מושכב במנוחה עד יגיע עת קץ אז יעמוד לגורלו לקץ הימין, וגוף של הרשע בשרו עליו יכאב וקשה רמה למת כמחט והנפש נידונית בכף הקלע, ומה ענין המחצלת להרוח שאינו דבר גשמי שיתעטף במחצלת של קנים. ועוד, ששוב לשנה אחרת חזרה ואמרה לה בואי ונשוט, והלא השיבה לה אשתקד שאינה יכולה, וכאשר השיבה לה באמת לא כך אמרתי לך וכו'.

ונראה על פי שאמרו במס' שבת דף קנ"ב ע"ב כל מה שאומרים בפני המת וכו', וחד אמר עד שיתעכל הבשר דכתיב אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל, הרי שכל זמן שבשר הגוף קיים אין הנפש יכולה להפרד ממנו עד שיכלה בשר הגוף לגמרי ואז עולה הרוח למעלה, ולכך המצוה לקבור בקרקע כמבואר בסנהדרין דף מ"ו [ע"ב] כדי שירקב הגוף מהרה, ולכך התכריכין הם של פשתן הכלים ונרקבים מהרה שלא יעכבו רקיבת הגוף. וזו שנקברה במחצלת של קנים שהיתה אמה עניה ולא היה סיפוק בידה להלבישה תכריכין של בגדי פשתן, וקברה אותה בעיטוף מחצלת של קנים, וזהו אינו מתרקב כל כך בנקל, נשאר גם הגוף קיים בבשרו ולא היתה יכולה להפרד ולעלות למעלה. ואמנם בשנה השניה היתה השניה סבורה שכבר במשך שנה שעברה נרקב המחצלת עם הבשר ותהא יכולה לעלות, לכן אמרה לה בואי ונשוט, וזהו השיבה לה שעדיין לא נרקבה המחצלת ולכן גם הבשר לא נרקב ואינה יכולה לעלות:

2. ספר בניהו בן יהוידע על ברכות דף יח/ב

שם קבורה במחצלת של קנים. ... אך הגאון הצל"ח ז"ל פירש ... אך מה שכתוב שהיתה אמה עניה לכך נקברה במחצלת. זה דוחק, דלא נשמע כזאת, דאם ימות עני ודאי יעשו לו תכריכין משל צבור, ועוד אם היה כך, אם כן ידוע דבר זה לאחרים שקברו אותה כך, ומן הגמרא נראה שלא היה ידוע דבר זה אפילו לאמה, אלא מכח זה הספור של החסיד, שאז אמרה אשתו לאמה בואי ואראיך בתך שהיא קבורת במחצלת, וכן נמי מוכח ממה שאמרה אותה הרוח לחברתה דברים שביני לבינך, נשמעו בין החיים, לכן נראה לי בס"ד דלעולם היתה קבורה בתכריכין כנהוג, אך ידוע שיש רשעים הנקראים אמגושי שדרכם לחפור קברות בלילה בסתר, להפשיט תכריכין של המתים לצורך מעשה כשוף כנזכר בגמרא, ואולי שקרה לזאת כך שאמגושי לקח התכריכין, ממנה ונזדמן שהיה אצל קברה מחצלת מושלכת שם, וכרך אותה בה והחזירה לקברה:

3. שיטה מקובצת מסכת ברכות דף יח/ב

מפני שאני קבורה במחצלת של קנים. והיתה מתביישת מפני הרוחות אחרות ששטות. ואף על פי שהגוף אינו זז ממקומו יש לומר דדוגמת מה שמכוסה הגוף כך נראית הנשמה. והאי סוגיא סבר לה כמאן דאמר הכל נידונים בראש השנה:

4. תוספות רא"ש על ברכות דף יח/ב

שכל הזורע ברביעה שניה וכו'. וא"ת והא איכא מ"ד בפ"ק דראש השנה שבפסח נדונין על התבואה ולא בר"ה, וי"ל שכל הגזירות מזכירין בר"ה אלא שאין מסכימין עליהם לחתום אלא על כל אחד בזמנה:

5. מהרש"א על ברכות דף יח/ב

מעשה בחסיד אחד כו'. כבר נתקשה מזה בע"י דאמרו (ב"ק קג ע"ב תמורה טו ע"ב) דכל חסיד אחד הוא ר"י בר אלעאי או רבי יהודה בן בבא ואיך יעלה על הדעת שחסידים כאלו ילכו בלילה בר"ה ביחידות לבית הקברות ללון שם במקום טומאה והאריך והנני אקצר בודאי הנכון כדברי הריטב"א שדבר זה היה בחלום והנני מוסיף בזה לפי שזה שהקניטתו אשתו היה לו סבה שהיה ר"י בר אלעאי עני כמפורש בנדריים (מ"ט ע"ב) ואותו דינר

אחד שהיה לו נתן לעני אחד ולא נשאר לו כלום ולפי שהחלומות של ליל ר"ה יותר אמתיים שהוא יום הדין...

6. גליוני הש"ס

שם ונעשה בחקיד אחד שנתן דינר לעני צערצ ר"ה כו
והלך וכן צדיה"ק כו' אורה לה שונעתי שכל הזרע
צדיעה ראשונה צרד ונקה אותו כו' כיצ שונעתי להקשות
דחא אין ציד שלמעלה נכנסין לדין אחיב קידשו צית דין
שלמעלה חת החודש כווצואר צריה (ח' צי) והרי אין
מקדשין חת החודש צלילה כווצואר לקון לי צי ואיב חח
אין דין כלל למעלה צליל ר"ה רק ציונו ואיך שונעתי צלי
ר"ה גזירה שכל הזרע כו' כך שונעתי להקשות והיא קוסי
חמורה ואי מוקף עד דברי רס"י ציצ ייד אי ר"ה חח

7. שערים מצויינים בהלכה

חמורה. הא אין ב"ד של מעלה נכנסין לדין
א"כ קדשו ב"ד של מטה את החודש, ואין
מקדשין החודש בלילה, ואין דין בלילה. ולפי
הנ"ל לק"מ, דהרי רש"י כאן והוזה"ק מפרשים
דמיירי במוצאי ר"ה, וכבר כתב כן הגה"ק
בעל מנח"א בספרו דברי תורה (ח"א אות סד).
אולם במהרש"א (חא"ג) כתב, שהיה בליל
ר"ה לפי שהחלומות של ר"ה יותר אמיתיים
כו' עי"ש. והגר"א פי' דהוה בליל ב' של ר"ה,
דאי בליל א' הא אכתי לא נגזר ומנא הוי ידעי.
ועי' בשטמ"ק דהאי סוגיא ס"ל דהכל נידונין
בר"ה [עי' מס' ר"ה טו].
ויש לדקדק, האין לן בביה"ק הא אסור
משום "ודורש אל המתים", אך עי' בגמ'
סנהדרין (סה:): דהיינו דוקא המרעיב עצמו
והולך ולן בביה"ק כדי שתשרה עליו רוח
טומאה, וכן פסק הרמב"ם (ע"ז פי"א הי"ג)
כדי שיבא מת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו.
ועי' בשו"ע ובש"ך (יו"ד סי' קעט ס"ק טו).

והלך ולן בבה"ק, ושמע שתי רוחות
שמספרות כו' בואי ונשוט בעולם
ונשמע כו'. פרש"י ונדע מה גזרו היום
פורעניות בעולם, שהעולם נידון בר"ה. משמע
מזה שהמעשה היה במוצאי ר"ה, דלשון
"גזרו" הוא לשון עבר, והיינו שכבר גזרו היום
בר"ה. וכ"כ מפורש בזה"ק (פ' תרומה קמב).
בזה"ל, "בלילה דנפקא יומא דדינא, אזלינן
וקמשטטין למשמע ולמנדע מאן הוא דינא
דאתון על עלמא, ולזמנא דקא מודיעין
בחזווא לחייא כו'", ולפ"ז הגם דנתינת הדינר
היה בערב ר"ה, מ"מ המריבה היתה במוצאי
ר"ה, ואז לן בביה"ק. ולכן תמוה דברי הגר"ע
בגליוני הש"ס, שכתב ששמע להקשות קושיא

8. ספר שם משמואל - חלק המועדים - ראש השנה שנת תרע"ז

ולפי האמור יש לפרש הא דאמרו ז"ל (ר"ה ח' ע"ב) אין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אא"כ קדשו ב"ד של מטה את החודש, וקידוש החודש הוא ביום, וא"כ איך יתפרנסו דברי הש"ס ברכות (י"ח ע"ב) במעשה דחסיד אחד שהרוחות השמיעו בלילה של ר"ה מה שנגזר בשמים. ולפי דברינו הנ"ל יש לפרש הא דאין ב"ד של מעלה נכנסין וכו' ב"ד דוקא שלפניהם עומדים המיימינים לזכות והמשמאילים לחובה והם המזכירים את כל מעשי בני אדם, ואינם יודעין אלא מה שלפניהם בגלוי, אבל לא את העתידות שעדיין בהעלם דבר מהם, א"כ לא יתכן לכנס לדין אלא כשקדשו ב"ד של מטה את החודש ונתגלה לכל המיימינים והמשמאילים שהיום יום הדין, אבל כשעדיין לא נתגלה יום הדין אין אתם יודע לבוא לפני הב"ד, וכל זה הוא כשהדין נחתך ע"י הב"ד, אבל הענינים שהקב"ה בעצמו דן אותם והוא הדין והוא העד והוא הבע"ד, בלי המיימינים והמשמאילים, זה יכול להיות בלילה, ולפי"ז יש לומר דעובדא דהתם ה' שהשי"ת בעצמו ה' הדין ע"כ נחתך בלילה:

והטעם יש לומר מה שלפעמים השי"ת בעצמו דן, הוא משום שחפץ חסד הוא, וחפץ להצדיק בריותיו, וכאשר הביט שלפי מעשה הנגלה אין לחפש ולמצוא מעש, דן בעצמו וצופה ומביט עד סוף כל הדורות, ודן לפי המעשים הטובים ואפי' אותם העתידים כנ"ל, וכמ"ש בתנדב"א (פרק א') ברוך המקום ברוך הוא שמכיר בראש מה שיהי' בסוף ומגיד מראשית אחרית מקדם אשר נעשה ויודע מה שנעשה ומה שעתיד להיות, וצופה לטובה ואינו צופה לרעה וכו'. ולמחר כשבאים המקטרגים נאמר להם שכבר נחתך הדין, והטוען אחרי מעשה ב"ד לא אמר פלוג, ומובן שזה הוא רק כשרואה שלא יוכלו לעמוד בדין כי אין מרחמים בדין, ובאשר מלך במשפט יעמיד ארץ ואוהב את הדין ואינו מדחה את המקטרגים בגילא דהטתא, מצדיק את בריותיו באופן זה. ומובן לפי"ז שדין זה איננו כולל בכל הענינים אלא בחלק הענינים שלפי עומק הדין לא יצאו זכאים, ויתר הענינים נדונים ביום מחר לפני ב"ד מדת הדין ומדת הרחמים, והמקטרגים מקטרגין, והסניגורים מלמדין סניגוריא, וצריכין לקול שופר ולזכרונות, שיהי' עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, אבל הענינים שנידונין בלילה לפני הקב"ה אינן נזקקין לכל אלה, ואפשר עוד לומר כי באשר השי"ת רואה העתיד כהוה, כל עבודת ישראל שיעשו ביום מחר, מעוררים תיכף בלילה שתהי' הזכירה לטובה, טרם יבואו ביום מחר המקטרגים לקטרג:

ולפי האמור יתבאר ענין סימנא מילתא שאנו עושין בליל ר"ה, עפ"י מ"ש הרמב"ן (פ' לך לך) שכל גזירת עירין כאשר תצא מכה גזירה אל פועל דמיון תהי' הגזירה מתקיימת על כל פנים עיי"ש, וע"כ הגזירות שנגזרו לטובה מפי השי"ת בכבודו ובעצמו בליל ר"ה, למען תהיינה מתקיימות על כל פנים, ולא ימצאו שוב המקטרגים מקום לפתוח פה, עושין פועל דמיוני שיהי' מעשה ב"ד, והטוען אחריו לא אמר כלום:

ולפי מה שאמרנו שדין הלילה הוא בלתי נודע לצבא השמים, אלא הקב"ה לבדו הוא הדין והוא העד והוא הבע"ד, כאשר עוד לא קדשו ב"ד של מטה את החודש הוא עדיין בהעלם דבר, יובן למה לא יסד הפייטן פייט למערבית בר"ה, כי פייט הוא ענין שירה, ושירה היא התגלות שמחת הלב שהיא בהעלם, ובזה מעוררין למעלה התגלות הנעלם, ובאשר אז הוא זמן טרם התגלות הנעלם, ע"כ אין זמן לשירה: